

BILDANDE AV RISRÖDS NATURRESERVAT I RÄTTVIKS KOMMUN

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § i miljöbalken att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 2, som naturreservat. Området är ca 60 ha och består till stor del av örtrik granskog. Reservatets slutliga gränser utmärks i fält.

Länsstyrelsen fastställer samtidigt skötselplanen, enligt bilaga 3, med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken. Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Risröd
Kommun	Rättvik
Län	Dalarna
Natura 2000-beteckning	SE0620308 Risröd
Församling/socken	Rättvik
Naturgeografisk region	28b Kuperad sydlig boreal
Fastigheter	Nedre Gärdsjö 8:11 Nedre Gärdsjö 16:12 Nedre Gärdsjö 53:9 Nedre Gärdsjö 28:11 Nedre Gärdsjö 41:19
Nyttjanderätter mm	-
Areal	Total areal: 61 ha Landareal: 61 ha Produktiv skogsmark: 61 ha

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Bevara områdets rikedom av orkidéer och andra örter samt andra nationellt, eller regionalt, hotade arter. Detta gäller speciellt orkidén guckusko som här har en av sina rikaste förekomster i länet.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Bevara områdets huvudsakliga karaktär av örtrik granskog men att i övrigt låta skogen fritt utveckla de naturvärden som förknippas med naturskogar. Naturtypen örtrik granskog är även det ett skäl för att reservatet anslutits till Natura 2000.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

För de delar som idag utgörs av kalhyggen är syftet att de ska utvecklas till granbestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.

Syftet ska nås genom

Föreskrifter för området

- Området undantas från skogsbruk och annan verksamhet som kan äventyra de växtsamhällen som är knutna till skogen.

Skötsel i enlighet med skötselplan

- För att säkerställa en rik flora måste ett visst decimering av gran göras regelbundet så ljus tillåts nå ned till marken. Detta gäller även för områden som har potential att utveckla en örtrik flora men där skogen idag står för tät.

- För de delar av skogen som inte hyser förutsättningar att utveckla en örtrik flora, är i stället syftet att låta skogen utvecklas helt utan mänsklig påverkan.

- Bestånd som idag utgörs av kalhyggen skall i stort få utvecklas fritt, men skötas på ett sådant sätt att slutprodukten blir bestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.

- Iordningställande och underhåll av leder samt information om områdets värden.

Skäl för beslut

Prioriterade bevarandevärden

Biologisk mångfald

Områdets naturvärden är främst knutna till den örtrika markvegetationen. I området har 11 orkidéarter dokumenterats, varav en rödlistad, och guckuskon har här ett av sina största bestånd i länet. Detta tillsammans gör området till en av de finaste orkidélokaler i Dalarna. Förutom detta har 5 rödlistade svampar dokumenterats i området. Skyddet av skogen i Risröd är därför ett led i bevarandet av biologisk mångfald.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Den yttersta orsaken till florans yppighet torde vara en kombination av att moränen är kalkinblandad, samt att området ligger på en nordvänd sluttning vilket medför rörligt markvatten. En annan bidragande orsak kan vara att området fram till i början av 1900-talet nyttjats för slätter. Sedan dess har området beskogsats och idag växer här en knappt 100-årig granskog, med inslag av tall och björk.

På grund av skogens ringa ålder är det sparsamt med naturvärden förknippade med äldre naturskogar men ställvis finns oskötta bestånd med ett större inslag av exempelvis död ved och vedsvampar. Det finns dock en risk för att markfloran kvävs om granskogen tillåts växa sig allt för tät. Därför är ett försiktigt decimering av gran nödvändigt under årens lopp, åtminstone i de delar med högst floristiska värden.

Natura 2000

Risröd är utpekad som särskilt bevarandeområde i det internationella Natura 2000-nätverket. Syftet med Natura 2000-området SE0620308 Risröd är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för följande art och naturtyp:

- 1902 Guckusko
- 9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Miljömål

Utifrån regeringens proposition 2000/01:130 tog riksdagen i november 2001 beslut om generations- och delmål för 14 av de 15 miljö kvalitetsmål som tidigare antagits av riksdagen. Ett av dessa nationella miljö kvalitetsmål heter Levande skogar och har ett delmål som säger att ytterligare 320 000 ha skyddsvärd skogsmark i landet ska skyddas som naturreservat till år 2010, räknat från 1998.

Ur ett riksperspektiv omfattas få kalkpåverkade örtrika granskogar av naturreservat och skyddet av skogen i Risröd är därför, förutom ett led i att uppfylla miljömålet Levande skogar, även ett led i att vårda och bevara en värdefull naturmiljö.

Motiv för bildande av naturreservat

Skyddsform

De främsta hoten mot naturvärdena är dels att skogen kalavverkas men också att skogen växer sig så tät att den örtrika markfloran missgynnas. Områdets storlek, och behovet av regelbundna skötselåtgärder, talar för att naturreservat är det lämpligaste skyddsinstrumentet för att långsiktigt bevara värdena.

Beslutet följer de riktlinjer som gäller för länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt floran. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med

7 kap 25 § MB finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken

Planeringsbakgrund

Området ligger inom friluftslivets riksintresseområde nr 13, benämnt Siljansområdet.

Området är utpekad som Natura 2000-område enligt 7 kap 27§ MB. Fastställandedatum för aktuell bevarandeplan är 2005-08-12.

Utdrag ur bevarandeplanen för SE0620308 Risröd:

Bevarandesyfte

Det främsta syftet för området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för habitat och arter som legat till grund för utpekandet av området till nätverket Natura 2000.

Bevarandemål

9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

- Arealen för habitatet ska ett sekel efter reservatsbildningens genomförande helst omfatta hela området och minst omfatta de 40 hektar som finns där idag.
- Död ved ska finnas med minst 20 m³/ha. Någon tidpunkt när detta mål ska vara uppnått är dock inte formulerad.
- Minst två av de typiska kärlväxterna ska förekomma i minst 70 % av provytorna

1902 Guckusko

- Över en 5-års period ska antalet plantor i området i medeltal ej understiga 3000. Under perioden 1977 -91 inventerades området årligen på antalet exemplar av arten. Det konstaterades då att antalet plantor kunde variera mellan 1300-9100 mellan olika år. Siffran 3000 är det lägsta 5 års medelvärdet för denna tidsserie.

Reservatsföreskrifter

För att säkerställa syftet med reservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för att nå syftet med reservatet och som anges i skötselplanen. Detsamma gäller för uppföljning av kvalitetsmål.

A Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. gräva, schakta, dika, dämna, anordna upplag eller på annat sätt skada eller påverka mark och vatten
2. avverka skog, utföra skogsvårdande åtgärd samt upparbeta eller ta bort döda träd och vindfällen med följande undantag.
- Befintliga skjutgator får underhållsröjas.
3. gödsla, sprida aska eller använda bekämpningsmedel
4. framföra motordrivet fordon i terrängen, gäller både barmark och snötäckt mark, med följande undantag
- Transportera ut älg, björn, större hjortvilt eller vildsvin med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation.
- För tjänsteman i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende. Insatsen ska omgående anmälas till länsstyrelsen.
5. plantera in växter och djur
6. anlägga mark- eller luftledning och uppföra byggnad, mast eller annan anläggning, inklusive jaktorn och jaktpass med följande undantag.
- Tillfälliga jaktpass av naturmaterial får uppföras
7. skada växande eller döda - stående eller omkullfallna - träd, stubbar och buskar.

B Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. Utmärkning av reservatet, uppsättning av informationstavlor samt anläggning och underhåll av leder samt parkering för friluftslivets behov.
2. Skötsel av naturreservatet sker genom t.ex. röjning, gallring, plockhuggning samt uppsättning och underhåll av stängsel.
3. Undersökningar för uppföljning av skötselplanen och reservatets syfte.

C Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda träd – stående eller omkullfallna – träd, stubbar och buskar.
2. framföra motordrivna fordon i terrängen, gällande både barmark och snötäckt mark.

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

3. gräva upp växter, insamla mossor, lavar, vedlevande svampar eller djur.
4. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större eller återkommande organiserade arrangemang.

Motiv till föreskrifter, undantag mm

A. Det övergripande motivet till föreskrifterna under A är att förbjuda sådana aktiviteter som kan störa den naturliga utvecklingen hos befintliga växtsamhällen i området.

I punkt A2 förbjuds alla former av avverkningar och skogsskötselåtgärder, vilket är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Denna föreskrift innebär att bestämmelserna i skogsvårdslagen och skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog ej ska gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom reservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler.

I punkt A4 och C2 förbjuds fordonstrafik i terrängen eftersom det är en stor risk att detta kommer att orsaka markskador, då stora delar av området är påverkat av rörligt markvatten.

Med ”fordon som inte ger skador på mark eller vegetation” avses banddrivna fordon. Fyrhjulingar eller traktorer får inte användas då marken är speciellt känslig för belastning under hösten då merparten av jakten på större vilt pågår.

Förbud mot permanenta jaktpass enligt punkt A6 gäller inte för passkonstruktioner som byggs av dit transporterade smala trädstammar. Taköverbyggnad får under jakten bestå av en presenning men denna får ej permanent vara kvar i skogen.

B. Punkterna B 1 – B 3 medger att vissa åtgärder får vidtas i reservatet. Länsstyrelsen bedömer att nyttan med dessa åtgärder är avsevärd. De delar som är i restaureringsbehov kräver åtgärder för att höga naturvärden ska uppnås. Information om reservatet samt anläggningar för friluftslivet bedöms idag ofta som högst angeläget för att tillmötesgå det rörliga friluftslivet. Forskning och uppföljning ingår som en naturlig del i reservat av denna karaktär, och är även ett krav som ställs på Natura 2000-objekt.

C. Punkterna under C inskränker allmänhetens nyttjande av området

C1. Skogens träd och markens flora är grunden för reservatets värde och får inte skadas. Matsvamp och bär får givetvis plockas i reservatet.

C3. Förekomsten av ett flertal värdefulla, ofta rödlistade, organismer motiverar skydd mot sådan plockning och insamling som kan inverka menligt på berörda populationer. Det är dock angeläget att undersökningar och insamlingar som förbättrar kunskapen om reservatets organismvärld kan ske. Normalt bör sådana undersökningar

kunna medges under förutsättning att de har ett allmänt intresse, att undersökningsmetoden inte orsakar bestående skada och att resultaten tillgängliggörs.

C4. Organiserade arrangemang kan om de bedrivs i olämplig omfattning, på olämpligt sätt, på olämplig plats eller under olämplig tid, störa andra besökare och negativt påverka naturmiljön. För att kunna inrikta den organiserade verksamheten till en hållbar och miljöanpassad sådan, krävs därför tillstånd av länsstyrelsen enligt punkt C4. Länsstyrelsen kan då ställa villkor och anvisa passande plats etc.

Det är inte förbjudet för allmänheten att tälta i reservatet och inte heller att elda under förutsättning att man inte skadar växande eller döda träd. Vill man inte ta med sig egen ved går det bra att plocka torra kvistar från marken eller bryta torrgrenar från växande träd utan att de skadas. Däremot får man t.ex. inte elda med delar av torrakor och stubbar eller liggande döda träd, s.k. lågor.

Ärendets handläggning

Risröd, eller Råbergsängarna som det kallats i vissa källor, och dess naturvärden har länsstyrelsen under flera decennier haft kunskap om. Konkreta planer på att ge området ett naturreservatsskydd realiserades dock först under 2000-talets första år.

Områdets naturvärden inventerades på nytt under hösten 2002 och i november samma år lämnades en begäran in till Naturvårdsverket om att få påbörja reservatsbildning för området. Naturvårdsverket lämnade avslag på denna begäran i början av 2003 men anmodade länsstyrelsen senare samma vår att föreslå området till Natura 2000. Orsaken var att allt för få områden med guckusko hittills infogats i nätverket. Trots att flera markägare motsatte sig att området skulle föreslås till Natura 2000 tog länsstyrelsen ändå beslutet att göra detta hösten 2003, då Risröd bedömdes vara en av de viktigaste guckusko lokalerna i hela länet.

Under sista kvartalet 2003 inkom det tre avverkningsanmälningar till Skogsvårdsstyrelsen som helt eller delvis låg inom det föreslagna Natura 2000 områdets gräns. För att kunna avstyra dessa avverkningar, fattade länsstyrelsen den 18/12 beslut om att ett interimistiskt naturreservat upprättades för hela Natura 2000 området. På grund av dessa händelser lämnade Naturvårdsverket också besked om att man ämnade godkänna att reservatsbildning påbörjades under 2004.

Tre markägare överklagade det interimistiska reservatet besluten i mitten av januari 2004. Regeringen avslög deras överklagan den 29/4 samma år.

Den 1 och 3 mars 2004 hölls informationsmöten för berörda markägare och andra sakägare. Ett flertal synpunkter på reservatets slutliga utformning inkom som ett svar på detta.

Det påpekades att namnet Råbergsängarna, som hittills använts som namn för området, egentligen avsåg ett annat område som låg någon kilometer österut. Riströd påstods i stället vara det hävdvunna namnet vilket bekräftades efter kontakter med ortnamnsrådet på Lantmäteriverket. Därför togs beslutet att ändra reservatets namn.

Önskemål från markägare om en gränsjustering i områdets nordvästra delar bifölls för att det skulle bli enklare för dessa att nå skiften på reservatets sydvästra sida.

Kompletterande inventeringar av kärlväxter och svampar gjordes i området under 2005.

Området har till största delen säkrats genom köp av marken. I början av december 2007 var 95% av arealen i statens ägo genom SVEFA eller Jordfondens försorg. Två markägare, representerade 1 ha av ytan, har valt intrångsersättning. Vid denna tidpunkt återstod två oavslutade markägarförhandlingar i ärendet, representerande 2,1 ha.

I december 2007 gick besluthandlingar ut på remiss till myndigheter, markägare och övriga sakägare. Endast ett yttrande med synpunkter på dokumenten inkom som svar vilket föranlett att smärre justeringar gjorts av skötselplanens text.

Upplysningar

Dispens från föreskrifter mm

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 7 § MB medge tillstånd eller dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet.

Ersättningstalan

Förhandling om ersättning pågår mellan staten och sakägarna. Reglerna för sådan ersättning återfinns i 31 kap. 4, 5 och 13 §§ miljöbalken. Av 31 kap. 13 § framgår att sakägare under de förutsättningar som där anges måste väcka talan hos miljödomstolen inom ett år från det att beslutet vunnit laga kraft för att inte förlora sin rätt till ersättning.

Kungörelse

Beslutet kungörs på det sätt som gäller för författningar i allmänhet. Beslutet delges sakägarna enligt sändlista med delgivningskvitto. Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft omedelbart, även om beslutet överklagas.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till regeringen, Miljödepartementet, se bilaga 4 (formulär 6).

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Maria Norrfalk.

I den slutliga handläggningen deltog även jurist Gunilla Garbergs, t.f. länsantikvarie Tommy Nyberg, planarkitekt Beate Löfvenberg, t.f. funktionssamordnare Jemt-Anna Eriksson och miljöhandläggare Jonas Bergstedt, den sistnämnde föredragande.

Maria Norrfalk

Jonas Bergstedt

Bilagor

1. Översiktskarta
2. Beslutskarta
3. Skötselplan
4. Överklagningsformulär

Följande personer har deltagit i handläggningen

Gunilla Garbergs Tommy Nyberg Beate Löfvenberg Jemt Anna Eriksson
--

SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET RISRÖD

1 Beskrivningsdel

1.1 Administrativ data

Namn	Risröd
Objektnummer (DOS-Id)	1001711
Natura 2000-beteckning	SE0620308
Län	Dalarna
Kommun	Rättvik
Markslag: (uppdelning enl KNAS)	
Granskog	21,9 ha
Lövblandad barrskog	21,3 ha
Barrblandskog	9,2 ha
Triviallövskog	3,8 ha
Tallskog	2,9 ha
Hygge	1,9 ha
Impediment	0,2 ha
Naturtyper enligt art och habitat-direktivet:	
9050 Örtrika näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	40 ha

1.2 Historisk och nuvarande markanvändning

Risröd, eller Risrödsängarna som området tidigare var känt som, var fram till för 100 år sedan en del av Nedre Gärdsjös inägor. Här bedrevs slätter och på storskifteskartan från 1830-talet framstår området som helt obeskogad. Inritat på kartan finns ett 30-tal hölador vilket antyder storleken på den verksamhet som bedrevs. I början av 1900-talet upphörde dock denna verksamhet, förmodligen till förmån för vallodling på marker närmare byn. Idag är det endast den väg som ledde upp genom området, och några ladrester, som minner om gångna tider. Sedan slättern upphörde har området sakta beskogats. Området är mycket ägosplittat, och på grund av ägarnas olika skötselambitioner under de gångna årtiondena, skiftar skogens karaktär idag från oskött naturskog till välkött produktionsskog. Förutom skogsbruk nyttjas idag området även för jakt.

1.3 Beskrivning av området

1.3.1 Geovetenskap

Reservatet ligger på en nordvänd sluttning med kalkpåverkad morän, finkornig i de övre delarna av jordprofilen men med grövre block bara några decimeter ner i marken. Förekomsten av rörligt markvatten är en annan viktig miljöfaktor i området. Detta gäller speciellt i de delar som ligger öster om den väg som genomkorsar reservatet i nord-sydlig riktning samt i områdets sydvästra del.

1.3.2 Biologi

Skogen som idag växer i området domineras av gran som utgör drygt 70 % av träden. Tall utgör 20 % och lövet, då främst glasbjörk, 3%. Medelåldern på de delar av området som inte utgörs av hyggen är idag ca 95 år men vissa bestånd i områdets centrala delar har uppnått 120 år. Markförhållandena är företrädesvis frisk-fuktiga i området och bottenskiktet domineras därför generellt av friskmossor. Som nämnts i stycke 1.3.1 förekommer dock blötare områden på ett par ställen i reservatet där vattnet rinner av på markytan. Dessa områden karaktäriseras av blöta stråk med 5-10 meters bredd där trädväxtligheten är liten medan ört- och mossfloran är rik, vilket ger marken karaktär av översilningsäng.

Fältskiktet domineras av lågorter men med ett starkt inslag av blåbär eller lingon. Naturvärdena i området är idag främst knutna till fältskiktet och det rika inslag av örter samt svampar man finner här, se tabell 1. I området är 27 signalarter funna. Ett flertal av dessa signalerar mullrika och väldränerade markförhållanden så som blåsippa, ögonpyrola och tibast. Andra, framför allt de olika arterna av lökspindelstivlingar, indikerar att kalk finns inblandat i jordmånen.

Trots den relativt låga åldern på skogen har ett flertal arter hittats som förknippas med äldre naturskogar, så som knärot, spindelblomster, svavelrika och kötticka.

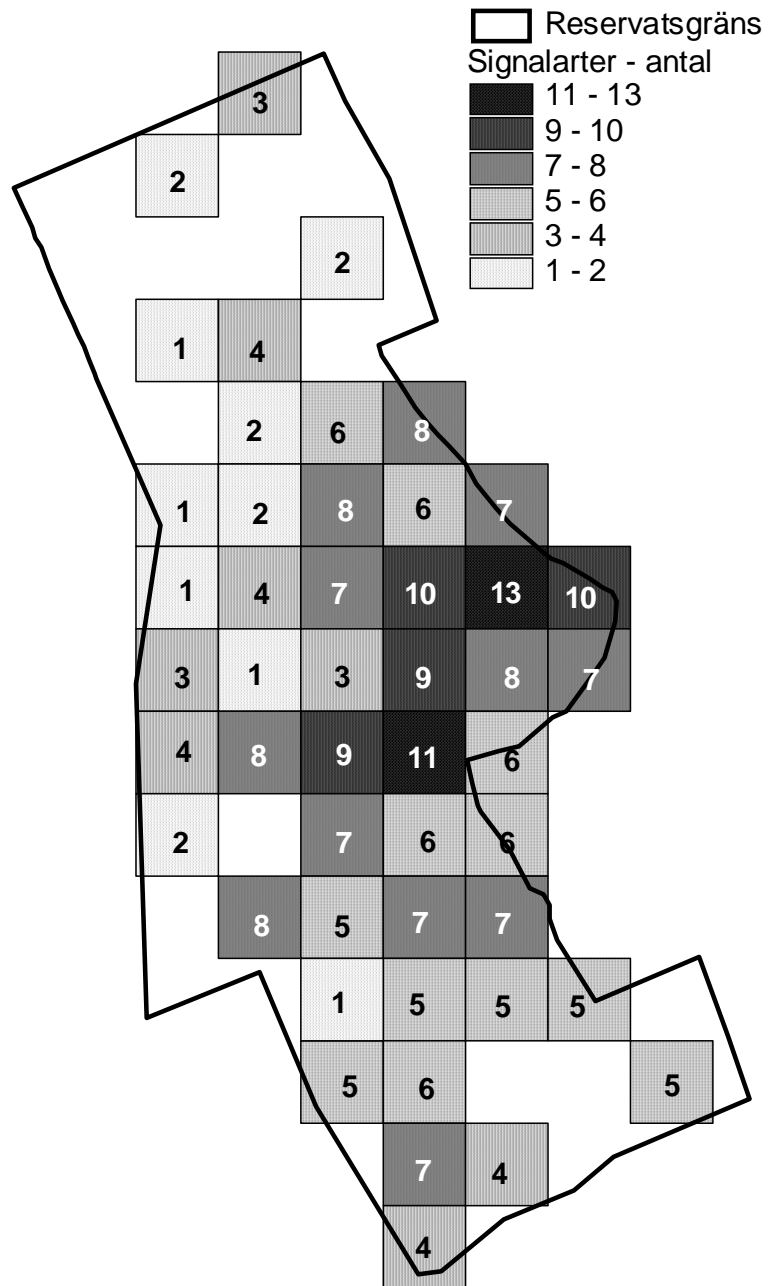
En uppfattning om naturvärdens fördelning i reservatet kan man få på kartan i figur 1. Som syns där så har flest signalarter hittats i områdets östra, centrala delar med en avtagande tendens åt såväl nord- som sydväst.

I området har 6 rödlistade arter hittats, de flesta marksvampar av hotkategorin Missgynnad.

Annars är det områdets rikedom på orkidéer som gjort det uppmärksammat. Förutom guckuskon, som här har ett av sina största bestånd i länet, finns ytterligare 10 rapporterade orkidéarter. Av dessa förekommer nattviol, tvåblad och spindelblomster rikligt. Skogsfrun är den ovanligaste av orkidéerna och den enda av kärlväxterna i området som är rödlistad.

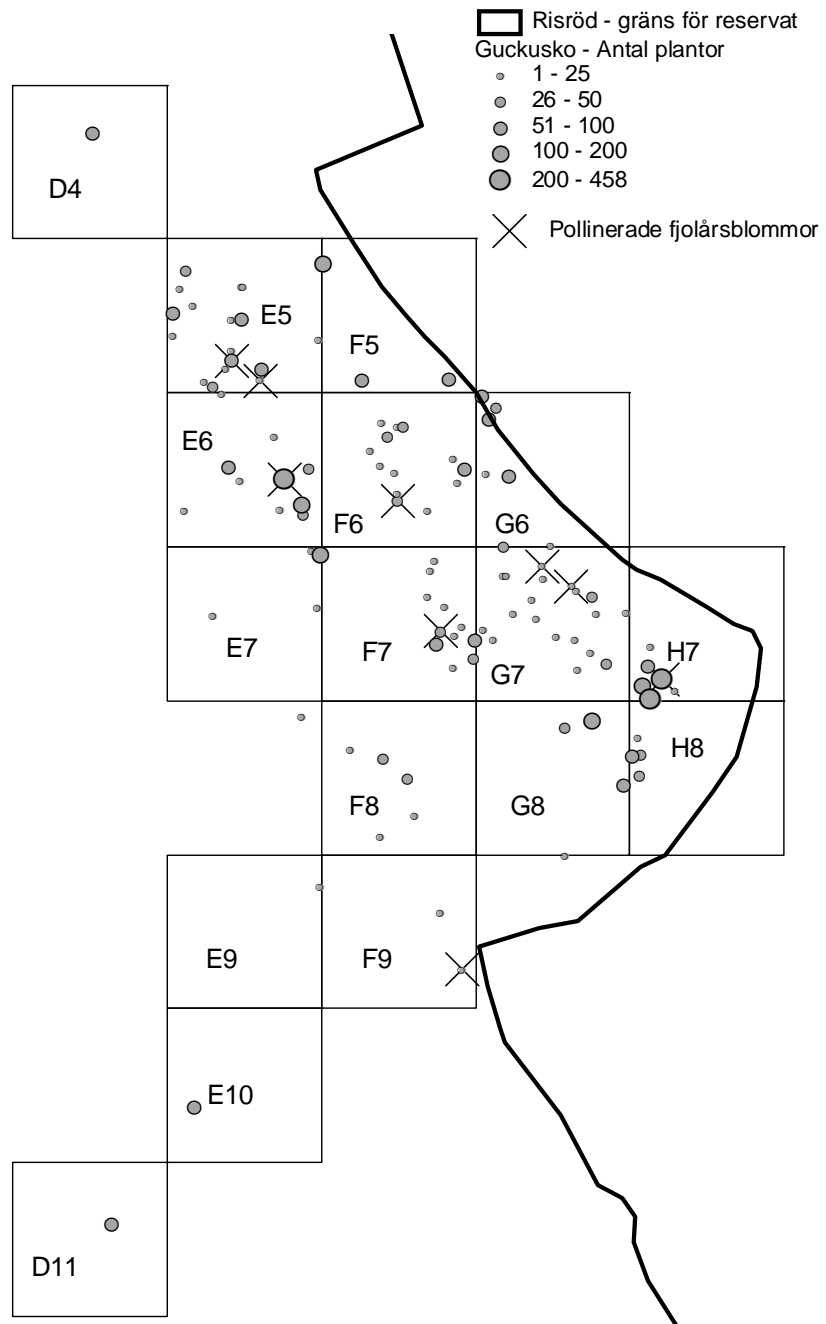
Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Organismgrupp	Rödlistad	Signalart	Natura 2000	Orkidéer
Anisspindelaskivling	<i>Cortinarius odorifer</i>	S		X		
Arommusseron	<i>Lepista densifolia</i>	S	NT			
Blåsipppa	<i>Hepatica nobilis</i>	K		X		
Brudsporre	<i>Gymnadenia conopsea</i>	K				X
Denises spindling	<i>Cortinarius dionysae</i>	S	NT	X		
Grönkulla	<i>Coeloglossum viride</i>	K		X		X
Grönpyrola	<i>Pylora chlorantha</i>	K		X		
Guckusko	<i>Cypripedium calceolus</i>	K		X	X	X
Gullpudra	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	K		X		
Knärot	<i>Goodyera repens</i>	K		X		X
Korallrot	<i>Corallorhiza trifida</i>	K		X		X
Kärrfibbla	<i>Crepis paludosa</i>	K		X		
Kötticka	<i>Leptoporus mollis</i>	S		X		
Nattviol	<i>Platanthera chlorantha</i>	K				X
Odörspindling	<i>Cortinarius mussivus</i>	S	NT			
Olivspindling	<i>Cortinarius venetus</i>	S	NT	X		
Ormbär	<i>Paris quadrifolia</i>	K		X		
Rödgul trumpetsvamp	<i>Cantharellus aurora</i>	S		X		
Skogsbräsma	<i>Cardamine flexuosa</i>	K		X		
Skogsfru	<i>Epipogium aphyllum</i>	K	NT			X
Skogsknipprot	<i>Epipactis helleborine</i>	K				X
Skogsnycklar	<i>Dactylorhiza maculata fuchsii</i>	K		X		X
Spindelblomster	<i>Listera cordata</i>	K		X		X
Strimmig lökspindelaskivling	<i>Cortinarius glaucopus</i>	S		X		
Svavelriskä	<i>Lactarius scrobiculatus</i>	S		X		
Tibast	<i>Daphne mezereum</i>	K		X		
Tvåblad	<i>Listera ovata</i>	K		X		X
Ullticka	<i>Phellinus ferrugineofuscus</i>	S		X		
Vedticka	<i>Phellinus viticola</i>	S		X		
Violspindelaskivling	<i>Cortinarius violaceus</i>	S		X		
Vårärt	<i>Lathyrus vernus</i>	K		X		
Äggspindling	<i>Cortinarius meinhardii</i>	S	NT	X		
Ögonpyrola	<i>Moneses uniflora</i>	K		X		

Tabell 1: Rödlistade arter, signalarter, Natura 2000-arter samt orkidéer i området. Beteckningen NT i kolumnen för rödlistade arter är koden för hotklassen Missgynnad. Klassificeringen baseras på Artdatabankens rödlista från år 2005. I kolumnen organismgrupp står K för kärlväxt och S för svamp.

Figur 1: Karta över antalet funna signalarter fördelat på ett nät av inventeringsrutor med arealen 1 ha. Antalet arter i varje ruta är beskrivet såväl med en siffra som med en infärgning av rutan. Kartan här hämtad från rapporten 'Artinventeringar av Risröd'.

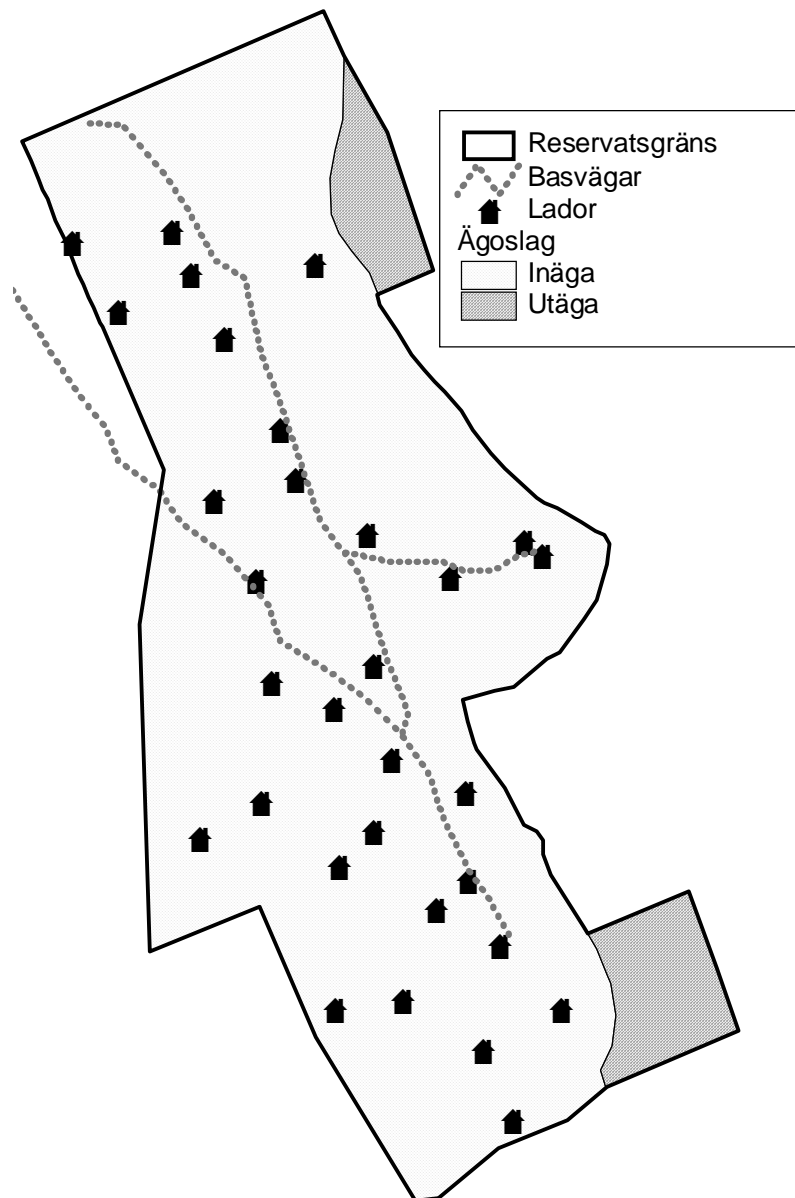
Guckuskon är koncentrerad till drygt 10 ha av de centrala och östra delarna av reservatet. Inventeringar utförda åren 1977-1991 visar att antalet plant i genomsnitt är 3500 per år, men att antalet varierar kraftigt med extremvärden på 1300 – 9100. Den senast utförda inventeringen gjordes 2005 och då observerades 6500 plant fördelat på 121 bestånd. Av dessa var 2700 i blom. Endast 21 fröbärande fjolårsstänglar hittades vilket tyder på en avsaknad av pollinatörer i området.

Figur 2: Utbredningskarta för guckusko. Prickarna motsvarar positionen för de enskilda bestånden och deras storlek är proportionerlig med beståndets. Kryss markera bestånd där pollinerade fjolårsblommor noterats. Koder som D11 eller F8 är inventeringsrutornas beteckningar. Kartan hämtad från rapporten 'Artinventeringar av Risröd'.

1.3.3 Kulturhistoria

Nästan hela området har till för ca 100 år sedan nyttjats för slätter av byborna i Nedre Gärdsjö, vilket framgår av kartan i figur 3. Området kallades då för Risrödsängarna och på kartan syns också det 30-tal hölador som finns avbildade på storskifteskartan från 1830-talet. Idag syns få lämningar kvar från denna period i området men någon regelrätt inventering har heller inte gjorts. På storskifteskartan finns inga vägar inritade men man kan ana att de basvägar som idag går genom området nyttjades redan då eftersom flera lador verkar ligga i direkt anslutning till dem.

Figur 3. Karta över ägoslag och hölador i området, så som de framstår på Storskifteskartan från 1830-talet. De inritade basvägarna visar deras sträckning idag och finns inte med på storskifteskartan.

1.3.4 Friluftsliv

Området är sedan lång tid uppmärksammat för sin rikedom av guckusko och har därför haft ett visst intresse för friluftslivet. I och med att reservatsbildningen kommer till stånd blir området känt för en större allmänhet och gissningsvis kommer besökstrycket därmed att öka, speciellt som det ligger så nära Rättviks tätort. Därför är det viktigt att vissa faciliteter finns för att minska de negativa verkningarna av detta. En närmare beskrivning av dessa hittas under kapitlet om friluftsliv i skötselplanens plandel.

Att området nyttjas som utflyktsmål för biologiska studier eller bär- och svampplockning är inte till något men för naturvärdena, åtminstone så länge man respekterar att guckuskoområdet bara bör besökas via de spångade leder som byggts där. Detsamma gäller jakten. Däremot är det mer tveksamt om det lämpar sig för verksamhet som kräver spårdragning utanför befintligt lednät, t.ex. för skid- eller skoterverksamhet. Då finns en risk för att nya leder skapas vilket kan vara till men för hydrologin, och därmed floran, i området.

1.4 Källförteckning

Bergstedt, J (i tryck) Artinventeringar av Risröd. Lst Rapport.
Rynéus, T. (1982) Översiktlig naturinventering, Rättviks kommun.
Meddelande N 1982:3 från Länsstyrelsen.

2 Plandel

2.1 Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Bevara områdets rikedom av orkidéer och andra örter samt andra nationellt, eller regionalt, hotade arter. Detta gäller speciellt orkidén guckusko som här har en av sina rikaste förekomster i länet. Guckuskon är även ett skäl för att reservatet anslutits till Natura 2000, EU:s nätverk av skyddad natur.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Bevara områdets huvudsakliga karaktär av örtrik granskog men att i övrigt låta skogen fritt utveckla de naturvärden som förknippas med naturskogar. Naturtypen örtrik granskog är även ett skäl för att reservatet anslutits till Natura 2000.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

För de delar som idag utgörs av kalhyggen är syftet att de ska utvecklas till granbestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.

Syftet ska nås genom

Föreskrifter för området

- Området undantas från skogsbruk och annan verksamhet som kan äventyra de växtsamhällen som är knutna till skogen.

Skötsel i enlighet med skötselplan

- För att säkerställa en rik flora måste ett visst uttag av gran göras regelbundet så ljus tillåts nå ned till marken. Detta gäller även för områden som har potential att utveckla en örtrik flora men där skogen idag står för tät.
- För de delar av skogen som inte hyser förutsättningar att utveckla en örtrik flora, är i stället syftet att låta skogen utvecklas helt utan mänsklig påverkan.
- Bestånd som idag utgörs av kalhyggen ska i stort få utvecklas fritt, men skötas på ett sådant sätt att slutprodukten blir bestånd med stort inslag av grov björk, asp, sälg och annat löv.
- Iordningställande och underhåll av leder och information om områdets värden.

2.2 Prioritering mellan bevarandevärden

Det finns en viss motsättning mellan att tillgängliggöra området för allmänheten samt bevarandet av guckuskon. Lokaler med denna orkidé är ofta populära utflyktsmål och området runt bestånden uppvisar ofta omfattande trampsador, eftersom exemplar som inte blommar kan förbises. Markens egenskaper ändras också av trampslitaget. Dels kan dräneringsförhållanden ändras till artens nackdel, och dels kan den

sammanpressning av jorden som trampet medför göra det svårare för jordstammar att tränga fram genom marken och sprida arten lokalt. Att bevara guckuskobestånden har högre prioritet än att tillgängliggöra dem för allmänheten.

Det finns även en viss motsättning mellan att bibehålla ett örtrikt fältskikt samt låta skogen utvecklas helt fritt. Om skogen tillåts växa sig alltför tät blir miljön vid marken för mörk för att kunna hysa örter. Detta gäller speciellt för guckuskon. Redan idag finns det exempel på sådant i delar av reservatet. Därför är det nödvändigt att följa granen och fältskiktets utveckling framöver. Försiktiga gallringar av yngre gran bör utföras i områden där en nedgång i örtrikedomen kan skönjas. Att bevara örtrikedomen har en högre prioritet än att låta området utvecklas helt fritt.

2.3 Skötselområden med kvalitetsmål och åtgärder

Reservatet är indelat i 4 skötselområden, vilka utgår från naturtyp och skötselbehov. Utbredningen för skötselområde 1-3 visas i figur 4.

- 1 Guckuskoområdet
- 2 Övrig örtrik granskog
- 3 Hyggen
- 4 Friluftsliv

I all skötsel bör hänsyn tas till eventuellt förekommande grunder från de lador som funnits i området. Dessa är att betrakta som fasta fornlämningar och är skyddade enligt 2 kapitlet i Lagen om Kulturminnen.

2.3.1 Skötselområde 1: Guckuskoområdet, 11 ha

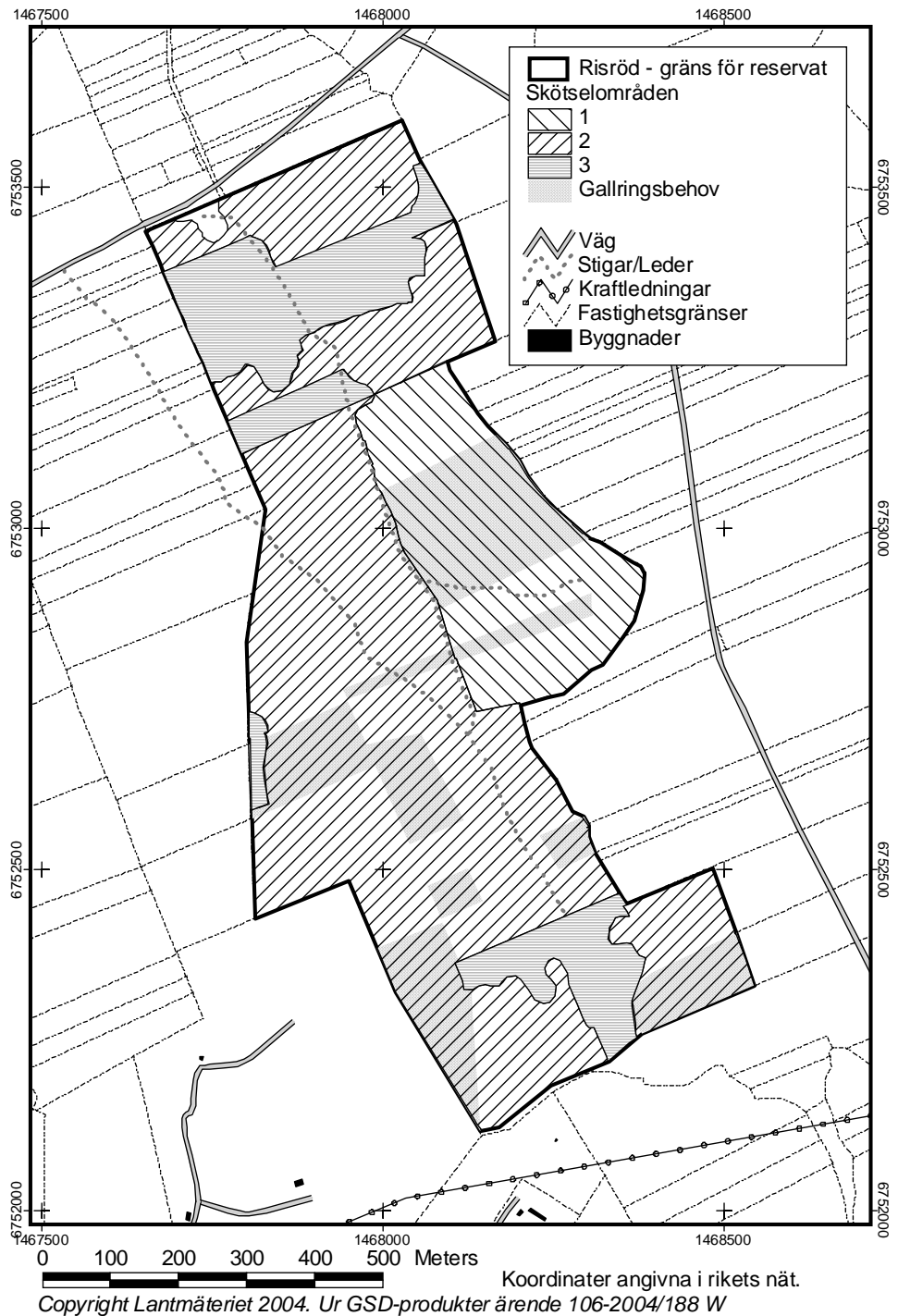
Beskrivning

Området är idag bevuxet med en 95 årig barrskog, med lika delar gran som tall. Inslaget av löv är ca 5%. Marken är frisk-fuktig, i huvudsak beklädd med friskmossor och med ett fältskikt av ris och låga örter. Detta är kärnområdet för reservatets bestånd av guckusko.

Kvalitetsmål och gynnsam bevarandestatus

Det är gynnsamt tillstånd när följande kvalitetsmål är uppnådda:

- Över en 5-års period ska antalet plantor i området i medeltal ej understiga 3000. Siffran 3000 är det lägsta 5 års medelvärdet för den inventering av plant som gjordes under perioden 1977-91.
- Arealen för Natura 2000 habitat 9050 ska omfatta alla ytor som har potential att utveckla denna naturtyp.
- Död ved ska finnas med minst 20 m³/ha.
- Minst två arter av de typiska kärlväxterna för Natura 2000 habitat 9050 ska förekomma i minst 70 % av provytorna.

Figur 4: Skötselområden i naturreservatet Risröd samt skogsbestånd där ett gallringsbehov finns för att gynna markfloran. I skötselområde 1 ska det gallrade virket generellt transporteras ut, i området 2 ska gallringen genomföras som luckhuggningar och det fällda virket kan lämnas kvar på platsen. Ringbarkning är ett alternativ till gallring om förvaltaren finner att det blir allt för svårt att genomföra åtgärderna utan att skador på mark och vegetation uppstår.

Skötselåtgärder

Det huvudsakliga målet för skötseln av detta område är att bevara bestånden av guckusko. Skogen ska i huvudsak lämnas för fri utveckling men i anslutning till guckuskobestånden ska ett försiktigt uttag av yngre gran göras över åren.

Planeringen, och utmärkingar inför kommande arbeten bör utföras i övergången juni/juli då guckuskon blommar och det är tydligt var de enskilda bestånden finns. Arbetet med att ta ner träden ska sedan utföras på senvintern kommande år, under förutsättning att marken är frusen. Nedtagna träd ska transporteras ut från området och det samma gäller även gren/kvist som eventuellt kapats av. Annars riskerar de senare att kväva örterna på marken. Då marken i detta område generellt är frisk-fuktig, och i anslutning till guckuskobestånden ofta blöt, är risken för markskador vid uttransporterna stor. Därför måste lätta fordon, eller häst, nyttjas för att detta ska undvikas. Lämpliga vägar för uttransport av virket måste hittas, och markeras ut under sommaren. Lämpligen bör själva gränsen för guckuskobeståndet också markeras ut sommartid så att det beträds så lite som möjligt under gallringen. Virkestransporterna ska naturligtvis också ske på frusen mark.

Om förvaltaren finner att uttransporterna av virket blir allt för svåra att genomföra praktiskt eller att risken för markskador är överhängande är ringbarkning av de unga granarna ett alternativ för att öka ljusinsläppet.

Utglesningen av gran vid ett enskilt bestånd bör utsträckas över flera år. Den ska inte heller vara för kraftig då ett allt för stort ljusinsläpp kommer att gynna andra örter. Därför är det viktigt att man uppsöker beståndet på sommaren efter varje gallringsåtgärd för att se om älgört och andra örter börjar etablera sig på bekostnad av guckuskon. Om så är fallet bör utglesningen avbrytas. Genom att fotografera guckusko bestånden från en given punkt innan arbetena utförs, och vid blomningssäsong efter det att gallringsarbeten utförts, kan dess utveckling följas.

På skötselkartan i figur 4 visas de områden där behovet att gallra ut idag är som störst. Något akut behov av att utföra dessa åtgärder för skötselområde 1 finns dock inte i dagsläget. Om 5-10 år bör dock ett arbete initieras för att utröna behov och omfattning av eventuella gallringsarbeten här.

2.3.2 Skötselområde 2: Övrig örtrik granskog, 40 ha

Beskrivning

Området hyser en 95 årig granskog, tallen upptar 30% av virkesförrådet och lövet drygt 5%. Marken är frisk till frisk-fuktig, och i huvudsak beklädd med friskmossor och ett fältskikt av ris och låga örter.

Kvalitetsmål och gynnsam bevarandestatus

Det är gynnsamt tillstånd när följande kvalitetsmål är uppnådda:

- Arealen för Natura 2000 habitat 9050 ska omfatta alla ytor som har potential att utveckla denna naturtyp.
- Död ved ska finnas med minst 20 m³/ha.
- Minst två arter av de typiska kärlväxterna för Natura 2000 habitat 9050 ska förekomma i minst 70 % av provytorna.

Skötselåtgärder

Det huvudsakliga målet för skötseln av detta område är att bevara karaktären av örtrik granskog. Skogen ska i huvudsak lämnas för fri utveckling men i anslutning till granbestånd, som är så täta att fältskikt och/eller mosstäcke saknas bör uttag av gran göras över åren.

Snarare än att gallra ur dessa bestånd jämnt så bör mindre luckor skapas, med diameter av 10-20 m. Träden som fälls bör sedan lämnas kvar i luckan av två anledningar. Dels tillskapas död ved på detta vis som kommer svamp och insekter till godo. Trädbrötarna skyddar också det löv som kommer upp i luckans mitt från att betas ned av klövvilt.

I dagsläget finns det en handfull bestånd i skötselområde 2 som behöver genomgå sådana luckhugningar relativt omgående. Dessa finns angivna på skötselkartan i figur 4.

Markvattnet gör att hela området är känsligt för belastningar och endast lättare skogsbruksmaskiner, eller häst, bör nyttjas för de skötselåtgärder som ska utföras. Också i detta område kan ringbarkning vara ett alternativ till gallring om förvaltaren finner detta lämpligt.

2.3.3 Skötselområde 3: Hygge, 10 ha

Beskrivning

Området utgörs idag av mer eller mindre nyupptagna hyggen där någon återplantering inte skett.

Kvalitetsmål och gynnsam bevarandestatus

Det är gynnsamt tillstånd när följande kvalitetsmål är uppnådda:

- Hela området är bevuxet med äldre örtrik lövblandad barrskog, d.v.s. med en ålder som överstiger 80 år och med ett lövinslag som är större än 30 %.
- Död ved ska finnas med minst 20 m³/ha.
- Minst två arter av de typiska kärlväxterna för Natura 2000 habitat 9050 ska förekomma i minst 70 % av provytorna.

Skötselåtgärder

Detta område ska i huvudsak lämnas för fri utveckling. Slutmålet är dock att skapa en lövblandad barrskog med ett mycket större inslag av grovt löv än vad som är fallet med övriga marker i reservatet idag.

Av den anledningen kan det finnas behov av att i vissa skeden gå in och gallra delar av det uppväxande granbeståndet. Om det uppväxande lövet visar sig ha svårt att klara betetrycket från älg och rådjur kan det finnas anledning att stängsla av delar av skötselområdet under 10-20 år.

2.3.4 Skötselområde 4: Friluftsliv

Beskrivning

Idag finns inte några faciliteter skapade för friluftslivets behov. Med närheten till Rättviks tätort har Risröd stora möjligheter att locka fler besökare i framtiden under förutsättning att de skogliga värdena säkerställs, samt att tillgängligheten utökas och informationen förbättras. Slitaget kommer naturligt att vara begränsat till vandringsleder och övriga anläggningar, varför skötsel av dessa är en viktig åtgärd.

Kvalitetsmål

Följande åtgärder måste genomföras för att området ska vara kunna sägas vara iordningställt för friluftslivet på ett tillfredställande sätt:

- Information om reservatet och vilka föreskrifter som gäller där går att få både via informationstavlor på plats och via länsstyrelsens hemsida.
- En parkeringsplats är anlagd som entré till reservatet
- De vindfallen som spärrar några av områdets leder måste huggas upp och transporteras bort.
- En led är anlagd genom guckuskoområdet som åtminstone till delar är spångad för att förhindra trampslitage.

Skötselåtgärder

Gränser

Reservatets gränser ska markeras ut i terrängen. Dels genom att en tydlig rågång huggs upp, dels genom att träden längs gränsen bemålats med naturreservatssymboler.

Tillgänglighet - vägar och parkering

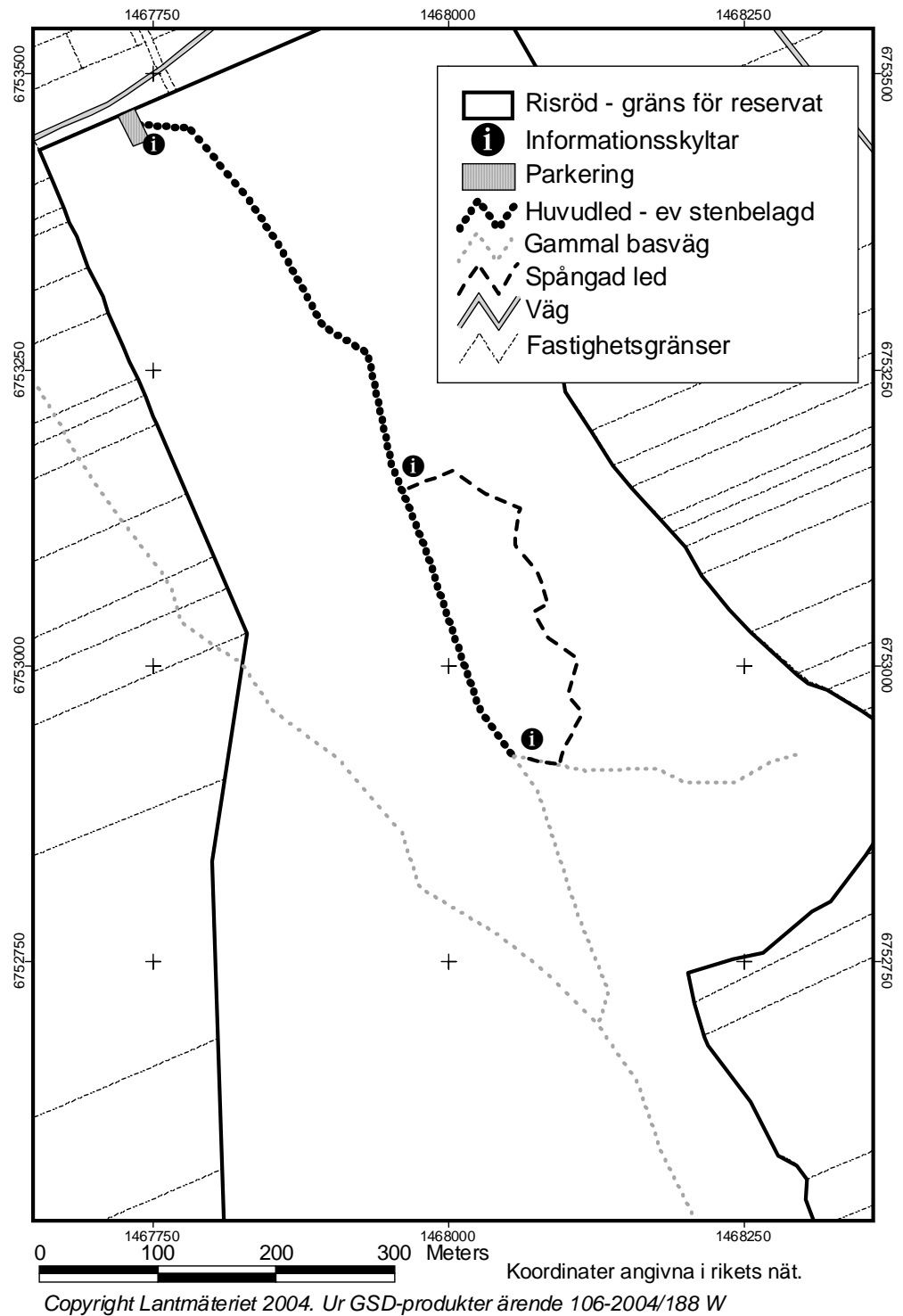
Det finns en skogsbilväg av god standard som passerar förbi reservatets norra gräns. För att vägleda besökare till reservatet bör två vägs skyltar placeras ut. Den ena placeras vid infarten till vägen mot Mårtanberg från riksväg 301 (RT90 koord 675140-1466470) och den andra vid mötesplatsen mellan Mårtanbergsvägen och den skogsbilväg som leder förbi reservatet (RT90 koord 6753060-1466780).

I anslutning till den plats där ovan nämnda skogsbilväg möter den gamla basväg som leder genom reservatet (se nedan) finns redan idag en öppen yta, lämplig att färdigställa till en mindre bilparkering. Positionen för denna framgår av kartan i figur 5.

Leder

Från parkeringen, upp genom reservatet, leder en 4-5 m bred basväg vilken är lämplig skylta upp som led. Åldern på vägen är okänd men den är gissningsvis av gammalt datum då den på långa sträckor är nednött flera dm i marken.

Ett problem som kanske måste åtgärdas är att vägen vid midsommartid, då guckuskon blommar och antalet besökare förmodligen är störst, fortfarande kan vara mycket blöt och lerig. Mycket vatten från kringliggande marker rinner nämligen av via vägen. Risken för slitage är därför stor på såväl vägen som omgivande marker eftersom besökarna gissningsvis kommer att söka sig till vägrenarna vid de blötaste/lerigaste partierna.

Figur 5: Parkering, skyltar och leder i reservatet.

Om trampslitaget bedöms bli allt för stort kan basvägen/leden fyllas med ett grövre stenmaterial till några decimeters djup, en sträcka på 650 m från parkeringen i norr upp till den sydostligaste angränsningspunkten för den spångade leden i skötselområde 1.

Genom att fylla vägen med en grövre fraktion tillåter man att det vatten som fortsättningsvis ändå kommer att rinna av via vägen, avrinner under fyllnadsmassorna och inte eroderar bort dem. Stenmaterialet ska helst vara av någon kristallin bergart, t.ex. granit eller gnejs.

Sedimentera bergarter eroderar snabbare och det finns en liten risk att lakvattnet påverkar pH värdet på kringliggande marker nedströms.

För att tillgängliggöra guckuskobestånden för besökarna, samtidigt som den större delen av området skyddas från trampsitage, ska en led anläggas genom området som besökarna uppmanas att följa. Leden är ca 400 m lång och ska spångas, åtminstone i anslutning till de ställen där den passerar guckuskobestånd.

Förutom ovanstående basväg finns ytterligare några basvägar i området. Dessa behöver inte markeras ut i terrängen men kan avbildas på informationstavlor och foldrar.

På ett flertal ställen längs med dessa basvägar ligger idag vindfällan som spärrar vägen för en besökare. Dessa måste huggas upp. Lämpligen läggs det upphuggna timret i kringliggande skog. Sträckningen för ovan nämnda basvägar/leder beskrivs på kartan i figur 5.

Information

En informationstavla ska förfärdigas och placeras vid parkeringen i reservatets norra ände. Vid punkterna där de spångade lederna angör den basväg som löper genom reservatet bör skyltar sättas upp som informerar om att guckuskoområdet bara bör beträdas via dessa leder samt skälen därtill.

En broschyr om reservatets naturvärden och hur man tar sig dit ska utarbetas. Likaså ska länsstyrelsens hemsida hysa motsvarande information.

2.4 Jakt

Naturreservatet ingår i Gärdsjöbygdens viltvårdsområde. Jakt är enligt föreskrifterna begränsad så till vida att bara tillfälliga jaktpass av naturmaterial får skapas, att bara befintliga skjutgator får underhållsröjas samt att älg, björn, större hjortvilt eller vildsvin endast får transporteras ut med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation.

Vid upplåtelse av jakten bör man dock sträva efter att den i så liten utsträckning som möjligt förläggs till skötselområde 1, för att på så vis minimera de skador som tramp och uttransport av fällt vilt kan åstadkomma på guckuskon.

2.5 Dokumentation och uppföljning

2.5.1 Dokumentation

Förvaltaren ansvarar för att väl dokumentera alla nyskapande åtgärder och restaureringar. Förvaltaren ska även dokumentera underhålls-åtgärder samt tillsyn av friluftsanläggningar.

2.5.2 Uppföljning

Kvalitetsmål

Uppföljning av de kvalitetsmål som angetts i skötselplan ska göras som underlag för utvärdering av om syftet med reservatet uppnås.

Uppföljningen genomförs av länsstyrelsen. Uppföljning inom ramen för Natura 2000 kommer att ge vägledning om ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus

Uppföljning av kvalitetsmål i bevarandeplaner utförs av Länsstyrelsen inom ramen för uppföljning av skyddad natur vilket omfattar ett urval reservat med olika naturtyper, men kan även utföras inom ramen för uppföljning av kvalitetsmål i skötselplaner.

Restaureringsåtgärder

Uppföljning av alla restaureringsåtgärder ska göras på initiativ av förvaltaren, men leds av personal som arbetar med områdesskydd vid länsstyrelsen.

Övriga skötselåtgärder

Förvaltaren ansvarar för att följa upp genomförda skötselåtgärder.

2.6 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns, eller om skötselplanen i övrigt är inaktuell.

2.7 Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Skötselåtgärd	När	Finansiering
Uppmärkning av reservatsgräns.	2008	Förvaltningsanslag
Anläggning av parkeringsplats.	2008	Förvaltningsanslag
Upphuggning av vindfallen längs leder.	2008	Förvaltningsanslag
Anlägg spångad led genom guckuskoområdet.	2008	Förvaltningsanslag
Informationsskyltar vid parkeringsplats och angoringspunkter för led genom guckuskoområdet.	2008	Förvaltningsanslag
Gallra bort yngre gran i skötselområde 1-3.	2010-2020	Förvaltningsanslag
Genomföra åtgärder för att gynna löv i skötselområde 3.	2010-2020	Förvaltningsanslag
Uppföljning av skötselåtgärder		Förvaltningsanslag
Uppföljning av kvalitetsmål		Anslag för uppföljning